

MARCELA DOMENOVÁ*

Eparchiálna knižnica v Prešove a problematika jej rekonštrukcie (od katalógov k fondu alebo hľadá sa Duchnovič...)

DOMENOVÁ, M.: The Eparchial Library in Prešov and its Reconstruction (from Catalogues to Current Library Fund or Looking for Duchnovič...). *Slavica Slovaca*, 60, 2025, No 1, pp. 41-57 (Bratislava).

The study focuses on the reconstruction and history of the Eparchial Library in Prešov, library aids (card catalogue, transfer protocol), name or subject catalogues (1819-1942), which have different narrative value and limited documentary significance. The library has been reorganised or recatalogued several times since its foundation, which has made the registration of the library collection less transparent. The catalogues also serve as basic orientation aids for research in the field of Slavonic studies, (ecclesiastical) Slavonic manuscripts and prints, and works of important personalities. A. Duchnovič has recently again been the subject of research by historians and Slavists (Ukrainists, Rusinists). Not all his works (prints, manuscripts) in the context of the language or history of the eparchy have been preserved. Similarly, other personalities such as G. Tarkovič, M. Lučkaj, V. Ladomérsky, J. Bazilovič, A. Baluďanský, J. Čaplovič, F. V. Sasiňek, A. Sirmaj and others, whose works were to be preserved in Prešov, some of them are still known today.

Eparchial Library in Prešov, historical libraries, catalogs, personalities, library reconstruction.

Pre dejiny prešovského gréckokatolíckeho biskupstva (eparchie, 1818) je dôležité budovanie Eparchiálnej knižnice, ktorá je v prameňoch a literatúre známa aj pod označením Diecézna knižnica (*Bibliotheca Diocesana*, napríklad v najstarších katalógoch knižnice z 19. storočia)¹ alebo po svojom mecénovi – fundátorovi ako Kováčova knižnica, prípadne v kombinácii Kováčova a diecézna knižnica (*Biblioteka Kovacsiana* – koncom 19. storočia, *Bibliotheca diocesano Kovatsiana*, *Bibliotheca Kovacsiano-Dioecesana* – v schematizmoch)² alebo časťou bádateľov vnímaná ako Kováčova historická knižnica. Dnes je vo vlastníctve a v správe Gréckokatolíckeho arcibiskupstva Prešov.³

Výskum problematiky – interdisciplinárne záujmy

Problematika výskumu Eparchiálnej knižnice, resp. jej dokumentov stála v záujme viacerých bádateľov, či už z pohľadu dejín eparchie,⁴ príp. knižnice v kontexte výskumu historických – cir-

* Doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD., Štátna vedecká knižnica v Prešove, Hlavná 99, Prešov. ORCID: 0000-0002-9238-7307. ohkf@svkpo.gov.sk.

¹ Dnes uzavretá historická knižnica (fond sa už nebuduje) obsahuje cca 12 000 zv. kníh. V štúdii ju budeme označovať názvom Eparchiálna knižnica v Prešove alebo len Eparchiálna knižnica podľa kontextu.

² Najkomplexnejšie Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy. In: *Nové obzory*, 1966, 8, s. 238-263.

³ Knižničné dokumenty z ŠVK v Prešove (zastúpenej riaditeľom PhDr. Dušanom Draganovským) v roku 1995 prevzala gréckokatolícka cirkev, zastúpená biskupstvom a Mons. Jánom Hirkom. Okrem dokumentov cirkvi prevzala katalógy Eparchiálnej knižnice v počte 12 zv. Zdroj: ŠVKPO, OHKF, dokumentácia. Záznam o prevzatí hnutelných vecí – knižných dokumentov zo dňa 23. 2. 1995. Predchádzala jej dohoda o vydaní vecí zo dňa 6. 12. 1994, ktorú schválilo MK SR 12. 1. 1995.

⁴ Duchnovič, A.: *The history of the Eparchy of Prjašev* (translated and supplemented with notes by Athanasius V. Pekar OSBM). 2. ed. Rome: PP. Basiliani, 1971. 102 s. Medzi posledné práce patria Coranič, J.: *Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi*

kevných knižníc od 19. storočia do roku 1918 na území mesta Prešov,⁵ či v snahe o poukázanie na osobné knižnice osobností,⁶ prípadne v kontexte otázok týkajúcich sa unikátnych dokumentov, jazykovedy a literatúry⁷, slavistiky⁸ s dôrazom na dokumentovanie cyrilských pamiatok,⁹ a to aj v kontexte výskumu života a diela osobností spojených s gréckokatolíckou cirkvou, Rusínmi a Ukrajincami, medzi ktorými dominovala a ešte aj dnes rezonuje osobnosť A. Duchnoviča (1803–1865),¹⁰ čo iniciovalo aj tento príspevok. V rámci hodnotenia, kritického vydávania jeho diela (v niektorých prípadoch dnes nezvestných),¹¹ v niektorých prípadoch opakované,¹² a to z dôvodu ucelenosti a revízie¹³ sa stretávame s viacerými edičnými výstupmi rôznej bonity. V niektorých

na Slovensku. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Nepomuckého: Centrum církevních dějin a dějin teologie TF JU, 2014. 526 s.; Gradoš, J.: Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku do roku 1818. Prešov: Petra, 2019. 445 s.

⁵ Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 238-263; Pasiar, Š.: Dejiny knižníc na Slovensku. Bratislava: SPN, 1977. 476 s.

⁶ Šelepec, J. (ed.): Knižnica Gregora Tarkoviča. Prešov: ŠVK v Prešove, 2003. 111 s.; Šelepec, J. (ed.): Knižnica Mateja Beňa. Prešov: ŠVK v Prešove, 2006. 108 s.

⁷ Plišková, A.: Alexander Duchnovič ako produkt dobových jazykových koncepcií. In Coranič, J. (zost.): Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí III. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, s. 299-310; Панькевич, І.: Матеріали до історії мови південно-карпатських українців. In: Науковий збірник Музею української культури в Свиднику – Annales Musei culturae ukrainiensae Svidnik 4, kn. 2, 1970. Bratislava – Prešov: Видав МУК в Свиднику в Словацькому педагогічному видавництві, відділі української літератури в Пряшеві, 1970. 221 s.; Соболевский, А. И.: Славяно-русская палеография. Лекции А. И. Соболевского. С 20 палеографическими таблицами. С.-Петербург: Синодальная типография, 1908. 120 s.

⁸ Šelepec, J. (ed.): Východoslovenské tlače do r. 1800 v ŠVK Prešov. Prešov: ŠVK v Prešove, 1989. 56 s.; Šmelková, B.: Polonika v historických fondoch ŠVK Prešov. Prešov: ŠVK v Prešove, 1989. 20 s.

⁹ Vašica, J.: Slavica Kováčovy diecézni knihovny v Prešově. In: Slovanský sborník 1853–1923. Praha, 1923, s. 9-22; Cleminson, R. M.: Cyrilské rukopisy na Slovensku: súborný katalóg. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1996. 138 s.; Šima, P.: Из наблюдений над церковнославянским наследием Словакии. Bratislava: PF UK v Bratislave so sídlom v Trnave - SPN, 1968. 145 s.; Šima, P.: Textovo-kritická štúdia o evanjeliových kódexoch. Bratislava: PF UK v Bratislave so sídlom v Trnave - SPN, 1969. 165 s.; Štec, M.: Cirkevná slovančina v 21. storočí. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Bohoslovecká fakulta, 2006. 290 s. Najnovšie kvalitatívne hodnotné výskumy a diela: Žeňuch, P. – Vasil', C.: Cyrillic manuscripts from East Slovakia: Slovak Greek Catholics: defining factors and historical milieu. Bratislava - Rim - Košice: Slavistický kabinet SAV - Pontificio Instituto Orientale - Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka, 2003. 445 s.; Žeňuch, P. a kol.: Pohľady do problematiky cyrilskej písomnej tradície na Slovensku. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV - Slovenský komitét slavistov, 2019. 190 s.

¹⁰ Ako pedagóga, teológa, národného buditeľa a i. Venuje sa mu pozornosť najmä prešovských bádateľov. Kredátus, J. – Kredátusová, J.: Alexander Duchnovič – národný buditeľ a pedagóg Rusínov-Ukrajincov na Podkarpatsku v 19. storočí. In: Osobnosti prešovského školstva v historickom kontexte 17. - prvej polovice 20. storočia: zborník elektronických verzií príspevkov. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 64-71; Beňková, M.: Alexander Duchnovič ako pedagóg a osvetový pracovník. In: Univerzita – miesto hľadania vzorov a kreovania osobností. Bratislava: Kanet, 2012, s. 39-44. Kvalitatívnejšie aj v širšom historickom a teologickom kontexte sú prínosné práce Glevaňák, M.: Teológ Alexander Duchnovič autor Liturgického katechizmu: kauza epikléza. In Domenová, M. (ed.): Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska. Prešov: ŠVK v Prešove, 2013, s. 48-61; Glevaňák, M.: Liturgický katechizmus Alexandra Duchnoviča z roku 1851 – prvé liturgicko-katechetické dielo Prešovskej eparchie v Uhorsku. In: Liturhijni komentari jak džerelo liturhiolohiji. Ľviv: Vydavnyctvo Ukrajinckoho katolyckoho universytetu, 2015, s. 99-111.

¹¹ V tomto kontexte N. A. Beskyd, E. Babotová, J. Bača, F. Naumenko, H. Rudlovčáková, M. O. V. Ričalka, Tvory v 4-ch tomach, hl. Tom 3. Oleksandr Duchnovyč. Rudlovčák, O. (ed.). Prjašiv: Slovac'ke pedahohične vydavnyctvo viddil ukrajins'koji literatury, 1989. 599 s.; Šelepec, J.: Olexandr Duchnovyč. Tvorčist'. Prešov: Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, 2016. 131 s.

¹² Domenová, M.: Alexander Duchnovič. Chronologica Historia almae Dioecesis Eperjessiensis... 1. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2021. 374 s. Obsahuje faksimile Duchnovičovho rukopisu Chronologica... (1846), ktorý sa eviduje dnes v Eparchiálnej knižnici v Prešove, sign. 5255. Dielo je verejnosti známe cez aktivity K. Kustodieva, A. Pekara, D. M. Fedaka, J. Rubyho, M. Ričalku a H. Rudlovčákovej, napr. Duchnovič, A. V.: Istorija prjaševskoj eparchii. S-Peterburg, 1877, Duchnovyč, Oleksandr. Tvory v 4-ch tomach. Tom 2. Prjašiv: Slovac'ke pedahohične vydavnyctvo viddil ukrajins'koji literatury, 1967. 732 s.; Duchnovič, A.: The History of the Eparchy of Prjašev, c. d. Sú medzi nimi odchýlky. Duchnovičových rukopisov bolo najskôr viac (odpisov), dnes vieme o jednom exemplári v Prešove.

¹³ Domenová, M.: Alexander Duchnovič a jeho tvorba (fragmenty súdobého diela v historických knižniciach mesta Prešov). In Javor, M. (ed.): Obraz východného Slovenska na Zakarpatskej Ukrajině a Zakarpatskej Ukrajině na východnom Slovensku v 17. až 20. storočí. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017, s. 39-70; Duchnovyč, O.: „Moja lira y kymbal“: poezija, proza, dramaturgija. Budapešt: Stolyčnoje Rusyns'koje Nacionalnoje Samospravovanja

případoch to evokuje hľadanie dokumentov, stratených pamiatok, inde nadviazanie na výskum, rekonštruovanie pozostalostí, resp. niektorej osobnej knižnice, ktorá sa mala stať súčasťou fondu Eparchiálnej knižnice (napríklad v prípade G. Tarkoviča).¹⁴ V inom prípade sa publikačné výstupy, ktoré sledujeme v poslednom období, vracajú k pramennej báze v snahe pracovať s dokumentmi, o ktorých sa vedelo. Odrážajú skutkový stav Eparchiálnej knižnice (sekundárneho uloženia,¹⁵ správy bez odborného zamestnanca¹⁶), neznalosť pomerov a dôvodov skutkového stavu.¹⁷ Dedukujeme, že časť problémov spôsobilo aj nevrátenie zapožičaných dokumentov z fondu knižnice (od 2. polovice 20. storočia), resp. fakt, že dokumenty v čase výskumu neboli na mieste,¹⁸ ako aj strata orientačných knižničných pomôcok (resp. v čase výskumu neboli podobne ad hoc dostupné).¹⁹

Posledné roky priniesli záujem slavistov i historikov o revíziu knižničného fondu tejto knižnice, rekonštrukciu viacerých osobných knižníc (G. Tarkovič, M. Beňo), ktoré sa mali stať súčasťou historickej Eparchiálnej knižnice. Determinantom výskumu je fakt, že jednotlivé dokumenty, prípadne celky (z osobných knižníc) neboli a nie sú signované, označené posesorským poznámkami

- Vsederžavnoje Obščestvo Rusyns'koji Inteligenciji im. A. Hodynky, 2023. 262 s.; Duchnovyč, O.: Tvory. Prjašiv: Vydavateľstvo Prjašivs'koho univerziteta, 2023. 397 s.

¹⁴ Domenová, M. – Oľšavská, G.: „Cathalogus Librorum“ Gregora Tarkoviča z roku 1841. In Domenová, M. (ed.): Liber – verbum – monumentumque II. (konfesionalita, duchovná a knižná kultúra v dejinách). Prešov: ŠVK v Prešove, 2019, s. 121-129; Domenová, M.: Slaviká (s dôrazom na územné poloniká) v knižnici prvého eparchu Prešovskej eparchie Gregora Tarkoviča (1745–1841). In: Res gestae: czasopismo historyczne, 2021, č. 12, s. 33-55; Domenová, M.: Územné slovaciká v pozostalosti Gregora Tarkoviča. In: Historia Ecclesiastica: časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe, 2020, roč. 11, č. 1, s. 256-295.

¹⁵ Z pôvodnej budovy postavenej koncom 19. storočia vo dvore eparchie, vedľa stavby kostola postavenej pre knižnicu, kde boli dokumenty uložené aj počas 19. – 20. storočia (t. j. aj v čase zoštátnenia, kedy boli v správe Štátnej vedeckej knižnice, v čase reštitúcií a n.) boli presunuté cca v roku 2007 do budovy GTF. Predchádzalo tomu v roku 2006 vážne poškodenie fondu nešťastnou náhodou (zapnutie/pokazenie odvlhčovača) a následne v rámci ochrany fondu ošetrovanie dokumentov – mechanicky a chemicky. Aktuálne umiestnenie sa nachádza v susedstve priestorov, ktoré využíva UK. Študovňa, šatňa a sociálne zariadenie na GTF boli prenajaté PU v Prešove (bližšie dodatok k Zmluve o nájme nebytových priestorov). Zmluvné strany deklarovali vzájomné porozumenie a ochotu vytvárať priaznivé podmienky pre študijné, pedagogické a vedecké aktivity študentov a zamestnancov zaradených na GTF, a to najmä pri poskytovaní knižnično-informačných služieb. Zdroj: Univerzitná knižnica PU v Prešove, Zmluva o spolupráci pri spravovaní knižničného fondu zo dňa 15. 1. 2007, čl. 3. Podpísaná bola rektorom PU prof. RNDr. René Matlovičom, PhD. a prešovským eparchiálnym biskupom Mons. ThDr. Jánom Babjakom, SJ, PhD. Usporiadanie knižničného fondu Eparchiálnej knižnice ani poskytovanie jej dokumentov na štúdium nebolo v kompetencii UK. Dokumenty neboli uložené podľa pôvodného systému (podľa signatúr), ktorý bol logický, ale podľa veľkosti (nových) políc, regálov knižnice zakúpenej biskupstvom, čo spôsobilo rozbitie fondu, komplikovanú orientáciu pri vyhľadávaní dokumentov. Knižnicu začali nazývať „Kováčova historická knižnica, Kováčova/Kovácsova historická knižnica Prešovskej gréckokatolíckej eparchie“. V pôvodnej knižničnej budove (určenej pre Eparchiálnu knižnicu) je dnes umiestnený archív (AGAP).

¹⁶ Dedukcia, že Eparchiálnu knižnicu mala v správe UK PU a bola sprístupňovaná zamestnancami UK na požiadanie, v rámci čiastkových možností, bola a je mylná. Eparchiálnu knižnicu vlastní a spravuje gréckokatolícka cirkev. Zdroj: Univerzitná knižnica PU v Prešove, Zmluva o spolupráci pri spravovaní knižničného fondu zo dňa 15. 1. 2007. Podľa čl. 3, b. 2.: „sa biskupstvo zaväzuje poskytnúť knižničné dokumenty, ktorých je vlastníkom (okrem historických dokumentov) do bezodplatnej správy“ UK. Ide o dokumenty z „Knižnice Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity“ a nie o historické dokumenty, t. j. nie z historickej Eparchiálnej knižnice, ktorá podľa zmluvy nesie oficiálny názov: „Kováčova historická knižnica Prešovskej gréckokatolíckej eparchie“.

¹⁷ Chýba odborná správa, spracovanie dokumentov, sprístupnenie knižnice. Inštitúcia, resp. vlastníak nemá vyčleneného odborného zamestnanca pre prácu s historickými dokumentmi.

¹⁸ Túto dedukciu zdieľa viacero bádateľov, ktorí poukazujú na skutkový stav od 2. polovice 20. storočia. Časť dokumentov sa nachádza v pozostalostiach osobností, resp. u nateraz neznámych bádateľov, po ktorých sa začalo pátrať. Stav v čase zrušenia gréckokatolíckej cirkvi od 50. rokov 20. storočia spôsobil, že časť dokumentov sa dostala mimo Slovensko (Ukrajina, Rusko).

¹⁹ Pôvodný „odovzdávací protokol“ (ako aj Záznam o prevzatí hnutelných vecí – knižných dokumentov) z roku 1995 bol v podobe jednotlivých listov vo fascikli – zakladači dostupný v študovni na pracovisku UK3 – Knižnica GTF PU, pre praktickosť a zabráneniu strate/vypadnutiu jednotlivých strán bol mnou daný do pevnej väzby (súčinná bola knižárka ŠVK v Prešove, p. E. Kožárová) a vrátený na používanie bádateľom. Aktuálne je stratený (príp. nevrátený niektorým bádateľom?).

(pečiatkami) pôvodných majiteľov,²⁰ čo sťažuje výskum a priame doloženie dokumentov (pôvodný a súčasný vlastník – eparchia).²¹ Druhý okruh bádania je prezentácia zaujímavých jednotlivín, diel, resp. vydávanie rukopisov, hlavne cyrilských,²² v zborníkoch alebo v rámci edícií prameňov s nadregionálnym presahom.²³

Vznik knižnice, pramenná báza, katalógy

Ako primárna báza bádateľom slúži archívny materiál (uložený v AGAP²⁴), knižničné pomôcky – podľa možnosti. Katalógy knižnice boli vedené knihovníkmi v rukopisnej podobe, problematický je ich výskyt. Mali by byť súčasťou knižnice, a teda mali by byť umiestnené v nej (pri nej ako súčasť),²⁵ niektoré fyzicky nevieme doložiť,²⁶ len časť z nich sa nachádza v archíve (AGAP) a dočasne v ŠVK v Prešove (aj pre potreby nášho výskumu).

Popis fondu – dejiny, obsahová skladba Eparchiálnej knižnice v Prešove – je možný na základe starších prác, rukopisov,²⁷ historických katalógov – ktoré postupne odprezentujeme.²⁸ Ich výskum bol len čiastkový, s konštatovaním približného počtu dokumentov, ktoré obsahujú. Je logické, že dokumenty, ktoré obsahujú, boli súčasťou knižnice, no výskumy nedokladajú či sú dokumenty v nich zachytené dodnes súčasťou historickej Eparchiálnej knižnice v Prešove a pod akými signatúrami sú uložené.

Na druhej strane súdobé katalógy dokladajú fakt, že knižničný fond sa postupne budoval, knihy však boli rekatalogizované, v prípade potreby (možno cielene, strata, neznámy dôvod) aj vymenené, vyradené, nahradené iným dokumentom, čo dokladajú novšie katalógy a skutkový stav. V 20. storočí sa knižnica menila, dopĺňala menej. Danú skutočnosť zdokumentujeme na dielach niekto-

²⁰ Zápisy tohto charakteru sú výnimočné, aj dedikačného charakteru.

²¹ Dokumenty zaradené do Eparchiálnej knižnice majú pečiatky, napr. v podobe: Bibliotheca Dioecisana Prešov – Bibliotheca Dioecisana Eperjesiensis. Ich podoba indikuje, že sú až z 20. storočia, dobové historické katalógy neeviduujú pôvodných vlastníkov, len niektoré uvádzajú meno, o koho súpis kníh ide.

²² Boháč, V. – Tkáč, M. (eds.): Sumár cyrilských historických kníh a rukopisov v bibliotéke Kovacsiana v správe GTF PU. Prešov: GTF PU, 2015. 112 s.; Glevaňák, M.: Akatistník – cirkevno-slovanský manuskript Ivana Juhaseviča z roku 1789. In Domenová, M. (ed.): Historické rukopisy a neznáme rukopisné diela vo fondoch historických knižníc mesta Prešov II. Prešov: ŠVK v Prešove, 2011, s. 70-112; Glevaňák, M.: Málo známe dielo gréckokatolíckeho kňaza a historika Mukačevskej eparchie Michaila Lučkaja – popa „...Poučenie národa...“ – kázne. In Domenová, M. (ed.): Knižná kultúra Slovenska koncom 19. a v prvej polovici 20. storočia: osobnosti – udalosti – dobová tlač. Prešov: ŠVK v Prešove, 2015, s. 11-23; Glevaňák, M.: Liturgické knihy v knižnom fonde Eparchiálnej knižnice. In Boháč, V. – Tkáč, M. (eds.): Sumár cyrilských historických kníh a rukopisov v bibliotéke Kovacsiana v správe GTF PU. Prešov: GTF PU, 2015, s. 74-100.

²³ Domenová, M.: Alexander Duchnovič. Chronologica Historia almae Dioecesis Eperjessiensis, c. d. Iné kvalitné edície sú spojené s menom P. Žeňuch. Zverejnil aj faksimile dokumentov. Žeňuch, P. – Zubko, P.: Michal Bradač. Rukoväť cirkevných dejín. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV - Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2021. 462 s.

²⁴ Potrebný systematický výskum, aj cez pomôcky Hrivnák, S.: Gréckokatolícke biskupstvo Prešov. Inventár (1323) 1821 – 1950. Prešov, 1968, dopracovala ho Alžbeta Krehlíková 2002. Fond Gréckokatolíckeho biskupstva Prešov (GBP). Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 941-943. Šenko, J.: Inventár Košický vikariát gr. kat. v Prešove /1609/ 1787 – 1820/. Prešov, 1964.

²⁵ Čo nateraz nevieme doložiť. Dva katalógy z roku 1853 a z roku 1942, nesignovaný rukopis – so zoznamom kníh sa nachádzajú v ŠVK v Prešove z dôvodu výskumu. Jeden z nich nám poskytla súkromná fyzická osoba. Nemusí ísť teda pritom o exempláre (ale o kópie), ktoré ŠVK v Prešove cirkvi vrátila v roku 1995.

²⁶ Viaceré z nich, ktoré ešte boli známe v 60.-90. rokoch 20. storočia, dnes nepoznáme, nie sú k dispozícii ani v jednej z inštitúcií.

²⁷ Okrem katalógov sa pre počiatky knižnice v 19. storočí stretávame aj s inými prameňmi. Stav knižnice do roku 1833 spracoval aj Ján Fogarassy v diele Historia... (Viedeň 1833), ktoré ostalo v rukopise (Ep., sign. 1713), hungariká k roku 1881 Ján Csontos (v Századoku), čiastočnú výpovednú hodnotu má aj účtovný materiál (diaria – vedené knihovníkom, účty – liber rationum), ktorý viedol Ján Lacko z pozície knihovníka. AGAP, Fond GBP. Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 491-492.

²⁸ Bližšie o analýze knižničných pomôcok Domenová, M.: Katalógy cirkevných (osobných) knižníc ako prameň k výskumu historických knižníc. In: Duchovná kultúra pod Karpatmi v hodnotových interakciách (osobnosti – pramene – dejiny). Prešov: ŠVK, 2025, rukopis v tlači.

rych osobností a aj na osobe A. Duchnoviča, ktorý je asi najviac pertraktovanou osobnosťou aj v rámci výskumu našich i zahraničných bádateľov.

O vznik Eparchiálnej knižnice v Prešove (rok 1819,²⁹ 1820 – fundata³⁰) sa zaslúžil prvý biskup Gregor Tarkovič (1745–1841).³¹ Bolo však potrebné získať financie na zriadenie, budovanie primeranej knižnice, ktorá by sa stala zdrojom pre teologický i intelektuálny rast kňazov, ale aj na jej chod, pričom vlastné zdroje boli primalé. Videl zaostalosť kultúrnych pomerov, stav školstva i knižného a kníhtlačiarskeho trhu v meste.³² Tu zohrával dôležitú úlohu mecén, zakladateľ Ján Kováč (Ján Baptista Kovács, 1764–1827).³³ Osobne sa s G. Tarkovičom poznal (1. stretnutie – Budín 1807) a mali priateľský vzťah. Už v roku 1819 vo Viedni sa J. Kováč rozhodol venovať biskupstvu svoju súkromnú – osobnú knižnicu s vyše 1 200 zv. kníh, máp a atlasov. Tento dar tvoril základ budúcej Eparchiálnej knižnice v Prešove. Navyše dal stálu základinu 1 000 zlatých (zl.) – na dopĺňanie fondu. Sumu zvýšil o ďalších 500 zl. (1820), do jeho smrti sa malo ešte každoročne na knižnicu vyplácať po 200 zl. Rovnaká suma bola určená knihovníkovi ako plat 200 zl. ročne. Záväzky si plnil (1821–1825), no následne ich modifikoval. Zakladacia listina knižnice je až z roku 1826 (15. august, bola doplnená klauzulou zo strany biskupa, následne predložená panovníkovi na schválenie). Knižnica mala slúžiť eparchii, no badať tu snahu o vytvorenie verejnej knižnice. Kováčove dokumenty mali prejsť eparchii darom, na nákup kníh určil 1 500 zl., suma (200 zl.), ktorá sa mala ročne vyplácať do jeho smrti, sa zmenila na základinu 2 000 zl. a z jej úrokov sa mal realizovať nákup dokumentov. Plat – odmena knihovníka predstavovala 300 zl. (v striebre), ročný úrok 180 zl. sa mal knihovníkovi vyplácať v každom nasledujúcom roku. Každoročne (na konci šk. roka) sa mala uskutočniť revízia fondu knižnice, knihy sa mali prepočítať v prítomnosti dvoch vyslaných svedkov, zodpovednosť za knižnicu mal knihovník.³⁴ Knižnica mala byť umiestnená v priestoroch eparchie. Oficiálne schválenie zakladacej listiny Eparchiálnej knižnice bolo spojené s menom rakúskeho cisára Františka I. (1768–1835, ako ríšskonemecký cisár František II.),³⁵ ktorý ju vydal (12. február 1830, Viedeň).³⁶

Knižnica bola od svojho vzniku viackrát usporiadaná, začalo sa v máji 1819, a to knihami, ktoré daroval J. B. Kováč – no nie v Prešove, tie boli ešte mimo mesta. Knihy (aj z inej akvizície) boli do mesta prenesené v roku 1820 v samostatne na to určených debnách. Okrem toho sa v roku 1819 zrealizovali aj prvé nákupy kníh (napríklad i cez antikvariáty) do knižnice, predplatili sa periodiká.

²⁹ Glevaňák, M.: Eparchiálna knižnica (1819) ako spoločný projekt prešovského biskupa Grigorijsa Tarkoviča (1745–1841) a uhorského filantropa Jána-Baptistu Kováča (1764–1834). In: *Studium Carpato-Ruthenorum 2017: štúdiu z karpatorusynistiky 9 = štúdie z karpatorusynistiky 9*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2017, s. 80-99. Počiatky súvisia s darom, fundáciou J. Kováča, na čo upozornil už Duchnovič, A.: *Chronologica Historia...*, c. d., s. 154-157.

³⁰ Rok 1820 uvádzajú schematizmy, následne rok 1826 ako dotata. Vyskytol sa aj u György, A.: *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Budapest: Az Athenaeum R. Társ. Könyvnyomdája, 1886, s. 92. Stav knižnice bol: zošitov 643, zv. 9 618, spolu 10 260 jd.

³¹ Bol aj cenzorom slovanských kníh v Kráľovskej (tzv. ilýrskej) tlačiarňi v Budíne (1803–1813). Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990). VI. zv., T-Ž. Martin: Matica slovenská, 1994, s. 27-28.

³² Biskupstvo v počiatkoch existencie nemalo dostatočné prostriedky na založenie školy, seminára. Repčák, J.: *Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy*, c. d., s. 240-241.

³³ Vychovávateľ uhorských šľachtických rodín. Cisár František I. mu v roku 1827 udelil zlatú medailu. Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990). III. zv., K-L. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 205.

³⁴ Repčák, J.: *Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy*, c. d., s. 241-242.

³⁵ Bol aj kráľom Uhorska, Chorvátska, Čiech.

³⁶ Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov, Historický archív (AGAP), Fond GKB – listiny, inv. č. 8, sign. 2030/158, krab. č. 3. Relevantné sú ustanovenia, podmienky o založení, budovaní, udržiavaní a chode knižnice. Text obsahuje aj biografické informácie o J. Kováčovi (aj jeho podobizeň), jeho základinu.

Okrem J. Kováča knižnicu začali podporovať formou darov aj iné osobnosti ako Ján Čaplovič (1820) a Ján Fogarassy (Fogarasy). Podporil ju aj samotný knihovník Ján Lacko.³⁷ Knižničné jednotky boli umiestnené v samostatnej uzamykateľnej miestnosti s regálmi.³⁸

Od roku 1819 do roku 1897 sa bádateľmi evidovalo sedem katalógov,³⁹ ktoré dokumentovali vývoj, rast knižnice, resp. jej nové prírastky. Na spracovaní dokumentov pracovali muži, knihovníci, ktorí na to však nemali odbornú prípravu. J. Repčák (1966) poznal okrem katalógov i lístkovnicu (lístky) v rukopise (najsôr vo funkcii konceptov, z približne 2. polovice 20. storočia), ktoré dnes neevidujeme,⁴⁰ no jemu a jeho kolegom slúžili ako pomôcky pre ďalšie spracovanie fondu.

Najstaršie známe katalógy vyhotovil knihovník Ján Lacko (1819–1829).⁴¹ Ten spracoval, hoci narýchlo – operatívne, do katalógu dar J. B. Kováča z roku 1819 (*Catalogus Librorum*), šlo o 380 diel v 397 zväzkoch (zv.).⁴² Išlo o zoznam kníh podľa jazykov a menný katalóg. Dokumenty boli roztriedené do skupín podľa reči. Rovnako sa s J. Lackom spájajú aj katalógy s dokumentami od fundátora, a to z roku 1824 (*Catalogus Librorum* dary z rokov 1819–1824) – menný katalóg, obsahujúci 624 diel v 1 000 zv. a 18 máp.⁴³ Katalóg z roku 1828 (*Catalogus Librorum*, záznamy z 1824–1828)⁴⁴ pozostával z menného katalógu, následne akoby zoznamu – inventára dokumentov, predstavujúceho súpis kníh, ktoré sa nachádzali v biskupskom archíve vo veži kostola,⁴⁵ obsahoval aj dokumenty, ktoré zakúpil J. Kováč (1824–1825, aj mapy, brožúry), rovnako knihy od neho v ruskom a nemeckom jazyku, napokon knihy, ktoré kúpil J. Lacko. Počet dokumentov (sign.), ktoré eviduje, neuviedol ani J. Repčák.⁴⁶

V sledovanom období sa do Eparchiálnej knižnice dostalo viacero diel známych osobností svojej doby. Ide o diela z dejín, jazykovedy, slavistiky (Tab. 1). Uvedenú skutočnosť prvých dokumentov sme overili cez zachované katalógy – pomôcky, a to historického z roku 1852/53 od Petra Schirillu, najnovších z rokov 1942 a 1995, kedy sa majetok vrátil cirkvi. Do Prešova sa malo dostať aj dielo pedagóga, jazykovedca, biskupa Jednoty bratskej Jana Amosa Komenského (Comenius, 1592–1670) a jeho *Orbis pictus* (Viedeň 1779). Katalógy evidujú českého jezuitu, historika, geografa, pedagóga a barokového literáta Bohuslava Balbína (Balbinus, 1621–1688), a to

³⁷ Medzitým boli uložené v Budíne (kapucínsky kláštor). Bližšie o akvizícii, preprave dokumentov Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 242–243.

³⁸ V roku 1827 knihovník J. Lacko podal návrh na potrebu novej knižničnej budovy.

³⁹ Hudáková, A. (zost.): Štátna vedecká knižnica v Prešove 1952–2002. Prešov: ŠVK v Prešove, 2002, s. 27; Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 248.

⁴⁰ Delili knihy podľa jazyka dokumentov.

⁴¹ Odišiel na miesto vychovávateľa u Dežöfiovcov. Pozícia knihovníkov nebola dobrá. Podľa staršieho výskumu sa napríklad knihovníkovi nevyplácal honorár a po odchode J. Lacka ostalo miesto neobsadené do roku 1836/37, kedy sa stal knihovníkom Vasil' (Bazil) Hučko, o jeho vyplácaní sa viedli záznamy v účtovných knihách.

⁴² Ako *Catalogus Librorum quos Spectabilis ac Generosus Dominus Dominus Joannes Bapt. Kováts Agriensis Novelle G.R.C. Episcopatu Eperiessensi die 1 – a May 1819 dono obtulit AGAP*, Fond GBP. Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 493. Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 248, 253.

⁴³ *Catalogus librorum aere parato Joannis Kováts Agriensis, Bibliothecae Diocesanae Eperjessensis Fundatoris etc. etc. Dono datae oblato Annis 1819 usque 1824 comparatorum*. AGAP, Fond GBP. Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 493. Obsahoval jednu inkunábulu. Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 248–249, 253.

⁴⁴ *Catalogus Librorum aere parato Spectabilis, ac Generosi Domini Joannis Kováts Agriensis diocesanae Bibliothecae Eperiessensis fundatoris...* dono datae oblato annis 1819 usque 1828 inclusive comparatorum. Bez sign. Knihy ruské boli zaevidované v roku 1825, boli vydané tlačou v rokoch 1760–1814 (celkovo 41). Obsahoval napr. 6 inkunábul. Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 249, 253.

⁴⁵ Nevieime, či jednotlivé časti boli do katalógu označeného č. 3 zviazané. *Catalogus illorum ad Bibliothecam Kovácsiano-Dioecesanam spectantium...*, ktorý sa našiel na chóre kostola, sme počas výskumu našli v AGAP ako samostatný, vložený do katalógu č. 6. Vyhotovil ho knihovník Vasil' Hučko.

⁴⁶ Počas výskumu sme pôvodné najstaršie katalógy nenašli. Napr. *Catalogus Librorum*, obsahujúci knihy od fundátora J. B. Kováča, z rokov 1819–1828 sme našli v AGAP ako samostatný rukopis. Tiež bol v archíve vložený pri katalógu č. 6. Podľa poznámky na ňom katalóg kníh od Kováča bol vyhotovený vo viacerých exemplároch. Tento exemplár vyhotovil knihovník Ján Lacko v septembri 1828.

dielo pod názvami *Historia de ducibus ac Regibus Bohemiae* (1735) a jeho obranu, t. j. rozpravu na obranu jazyka slovanského, zvlášť českého – *Dissertatio Apologetica pro Lingua Slavonica, praecipue Bohemica* (1775). Od českého osvietenca, filológa, zakladateľa slavistiky a historika Josefa Dobrovského (Dobrowszky, 1753–1829) boli doložené *Základy jazyka staroslověnského*, t. j. *Institutiones linguae slavicae* predstavujúce gramatické dielo o staroslovienčine.⁴⁷ Zo slovenských osobností šlo o rímskokatolíckeho kňaza a jazykovedca Antona Bernoláka (1762–1813), dielo pod názvom *Grammatica veteris* – najskôr *Grammatica Slavica*, ktorá predstavovala prvú normotvornú gramatiku slovenského jazyka,⁴⁸ od historika, knihovníka Juraja Praya (1723–1801) *Historia regum Hungariae*.⁴⁹ Medzi prvých známych darcov patrila napríklad etnograf, publicista Ján Čaplovič (Csaplovics, 1780–1847) evanjelickej konfesie. Mal do Eparchiálnej knižnice v Prešove darovať svoje dielo *Das Bartfelder Bad*⁵⁰ o Bardejovských Kúpeľoch, ktoré osobne navštívil. Aj na ich základe vidno evidenciu (kvalitu, (ne)správnosť) a hlavne neskoršie presignovávanie dokumentov, ktoré bolo pozastavené v čase, keď Eparchiálnu knižnicu v Prešove spravovala ŠVK v Prešove.

Meno	Dielo v pomôckach uverejnené cez J. Repčáka	Výskyt r. 1853	Výskyt r. 1897	Výskyt r. 1942	Výskyt r. 1995
J. A. Komenský	Orbis pictus	sign. 1282 ⁵¹	sign. 2293 (časť 1) ⁵²	sign. 1047, aj iné vydanie ⁵³	sign. 1047 ⁵⁴
S. Balbín	Historia de ducibus...	sign. 2337 ⁵⁵	sign. 2063 ⁵⁶	sign. 2063 ⁵⁷	sign. 2063
S. Balbín	Dissertatio Apologetica pro Lingua Slavonica	N ⁵⁸	sign. 1793, 3742 (2 zv./2 exempl.) ⁵⁹	sign. 1713 ⁶⁰	sign. 1793, 3742 ⁶¹
J. Dobrovský	Institutiones linguae slavicae	sign. 621	sign. 2623 (3 zv./3 exempl.) ⁶²	sign. 2623 ⁶³	sign. 2623
J. Čaplovič	Das Bartfelder Bad	sign. 1275	sign. 2237 (1 zv.) ⁶⁴	sign. 2237 ⁶⁵	sign. 2237 ⁶⁶

⁴⁷ Dielo vyšlo vo Viedni 1822.

⁴⁸ 1. vydanie je z Bratislavy 1790.

⁴⁹ *Historia regum Hungariae* bolo viacdielne (I–III), vyšlo v Budíne v r. 1801.

⁵⁰ Vyšlo vo Viedni v r. 1817.

⁵¹ Evidované pod autorom, ale aj pri Opera slavica, bohemica et polonica, sign. 1282.

⁵² Ako Orbis sensualium pictus. Norimberg, 1719. V tomto katalógu sa eviduje i práca Swet w Obrazkách – vydanie Viedeň, 1779, 1 zv., sign. 1047 a vydanie z Prahy, 1852, 1 zv., sign. 3161.

⁵³ V katalógu ako Swet v obrazkách; iné vydanie Orbis pictus. Praha, 1852, sign. 3161.

⁵⁴ Orbis pictus. Viedeň, 1779. Dokument pod sign. 3161 (Amerling, K.: Orbis pictus, čili... Praha, 1852) už v danom roku reštitúcií chýbal.

⁵⁵ Ako de Regibus, et Ducibus Bohemiae.

⁵⁶ Vydanie Praha, 1737.

⁵⁷ Ako Historia de ducibus ac regibus Bohemiae, ale Praha, 1737.

⁵⁸ Titul evidujeme až k r. 1875, sign. 2087.

⁵⁹ Vydanie Praha, 1775.

⁶⁰ Ako Dissertatio pro lingua slavonica, ale Praha, 1771.

⁶¹ Ep., sign. 1793 – Praha, 1775, sign. 3742 – Praha, 1775, boli doložené cez katalogizačné lístky.

⁶² Vydanie Viedeň, 1822.

⁶³ Vydanie z Viedne, 1822.

⁶⁴ Vydanie Viedeň, 1817.

⁶⁵ Ako Bartfelder Bad. Viedeň, 1817.

⁶⁶ Rkp. záznam, najskôr dokument nebol v roku 1995 na mieste.

A. Bernolák	Grammatica veteris	sign. 1132 ⁶⁷	? iný názov, sign. 810 ⁶⁸	sign. 810 ⁶⁹	sign. 810
J. Pray	Historia regum Hungariae	N ⁷⁰	sign. 4755 (1 zv.) ⁷¹	sign. 4755 ⁷²	sign. 4755

Tabuľka 1. *Výskyt diel evidovaných vo fonde Eparchiálnej knižnice v Prešove z jej počiatkov*⁷³

Medzi osobnosti, ktoré prispeli darom do Eparchiálnej knižnice v Prešove, patrili aj pedagógovia, klérus, intelektuáli iných konfesií. Bádania doložili viacero mien cez účtovný materiál a katalógy, ako spomenutí Ján Čaplovič, Ján Fogarassy, Ján Lacko (knihovník), ale aj Andrej Urban z Beharoviec (1821, inšpektor národných škôl, správca majetkov u Jozefa Hallera), Anton Kutka (1822, správca čákovských majetkov), Jozef Šipoš (1822, profesor, biskupské lýceum vo Veľkom Varadíne), Ivan Habina (1823, kanonik, testament), Vasiľ Popovič (Bazilius, 1824, biskupský tajomník), Alexander Tomáš Péči (Péchy, 1824), Gabriel Zombory (1824, účtovník, Abovsko-turnianska župa), Vojtech Anton Brestenský (1824, profesor matematiky v Rábe), Vasiľ Hodobay (Bazilius, 1824, kanonik), ostrihomský arcibiskup Alexander Rudnay (1825, ostrihomský arcibiskup), Jozef Maršovský (1826, koncipista dvorskej kancelárie), Michal Kaňuk (1826, kanonik, testament), Ján Olšovský (1829, mukačevský kanonik, testament) či Michal Čisarík.⁷⁴

Je možné, že viaceré knihy od darcov sa do Eparchiálnej knižnice v Prešove napokon nezaradili, čo doloží ďalší výskum a krížová kontrola. Príkladom je aj ponuka darov s duplikátmi z Mukačevskej eparchie (1823–1826), o ktoré v Prešove nemali väčší záujem. V tomto kontexte možno uviesť 4. katalóg, ktorý najskôr vyhotovil J. Lacko, tzv. trojitý katalóg kníh z roku 1824 (Triplex catalogus librorum, záznamy z rokov 1820–1824). Tie darovali Eparchiálnej knižnici jednotlivci. Medzi nimi bol Andrej Urban (1821, celkovo 121 diel v 78 zv.), Ján Hám (109 diel v 319 zv.). Tretia časť katalógu mala obsahovať záznamy z rokov 1820–1828, súpis kníh darovaných od jednotlivcov sčasti uvedených vyššie.⁷⁵ Všetky tieto dary môžu v budúcnosti slúžiť na rekonštrukciu pôvodných osobných knižníc.

Mimo oficiálne známych sedem katalógov Eparchiálnej knižnice v Prešove evidovaných i staršou spisbou (J. Repčák, Š. Pasiar) je dnes známy a čiastočne zrekonštruovaný katalóg knižnice niektorých osobností. Bádateľmi, menovite slavistom Jozefom Šelepcom, sa venovala pozornosť knižnici Mateja Beňa, profesora biskupského seminára v Košiciach (1829, zomrel počas návštevy v Prešove 1828).⁷⁶ Katalóg Beňových kníh (Catalogus librorum) bol vyhotovený v Prešove, rukopis

⁶⁷ Ako Grammatica Slavica, dielo bolo zachované aj v inom exemplári, pod sign. 2016.

⁶⁸ Ako Grammatica slavica. Bratislava, 1790, 2 zv., 2 exempláre, sign. 810.

⁶⁹ Ako Grammatica slavica. Bratislava, 1790. Rovnako aj neskôr.

⁷⁰ Katalóg eviduje 6 diel od Praya, z dejín možno šlo o Annales rerum Hungariae. Viedn, 1764, podobné dielo Annales veteres Hungarorum... Tom 1, b. m., b. r., sign. 71, 2313. K roku 1875 sa dielo eviduje, sign. 3547.

⁷¹ Vydanie Budín, 1799.

⁷² Ako Historia regum Hungariae stirpis austriacae. Budín, 1799. Od Praya sa evidovalo ešte 8 diel, medzi nimi aj Anales regni Hungariae. Viedeň, 1763, sign. 2042.

⁷³ Tu aj inde uvádzame prepisy názvových údajov jednotlivých diel v podobe, v akej sa vyskytujú v dokumentoch (katalógoch). Nejednotnosť prepisu (metodická, jazyková) výrazným spôsobom ovplyvňuje výpovednú hodnotu prameňov pre potreby nášho (i budúceho) výskumu. N – nie je, sign. – signatúra, zv. – zväzok, exempl. – exemplár.

⁷⁴ Štátna vedecká knižnica v Prešove 1952–2002, c. d., s. 27, Pasiar, Š.: Dejiny knižníc na Slovensku, c. d., s. 94; Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 243–245, 249–250.

⁷⁵ Triplex Catalogus Librorum a variis Musarum Cultoribus et Fautoribus Diocesanae Bibliothecae Eperjessiensis per spectabilem, ac Generosum Dominum, Dominum Joannem K(o)vats Agriensem fundatae A 1820 usque 1824 inclusive Dono datorum. AGAP, Fond GBP. Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 493. Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 249–250.

⁷⁶ Knižnica Mateja Beňa, c. d., 108 s. Knihy chcel dať eparchii na základe ústneho sľubu – nie v testamente. O knihách vedel A. Duchnovič a uviedol to vo svojich dejinách Prešovskej eparchie (1846).

obsahuje 338 záznamov, názvov titulov, celkovo 795 zv. kníh a drobných tlačí.⁷⁷ Druhou ukážkou je knižnica Gregora Tarkoviča (1841 na základe rukopisného katalógu *Catalogus librorum...*),⁷⁸ ktorá mala byť včlenená do Eparchiálnej knižnice po jeho smrti.⁷⁹ Podľa J. Šelepca knižnica pôvodne obsahovala 1 152 zv., v katalógu bolo zapísaných 712 tlačí, podľa Gabriely Oľšavskej a Marcely Domenovej ide nateraz o odhad 722 záznamov v približne 1 101 zv.⁸⁰ Osobné knižnice poukázali na aktivity, profiláciu, rozhladenosť i zberateľskú činnosť svojich bývalých majiteľov. Pre obe osobné knižnice boli podľa lístkovnice (katalogizačných lístkov) uložené v ŠVK v Prešove a dostupných bibliografií diela spätne identifikované, no výskum nateraz nepodložil, či boli a sú všetky dokumenty súčasťou Eparchiálnej knižnice v Prešove (cez konkrétne signatúry, napríklad v čase P. Schirillu 1853, J. Turkináka 1897 či dnes).

Z pohľadu výskumu vybraných diel osobností spojených s gréckokatolíckou cirkvou, slovákmi a slavistikou je ich výskyt nízky, rovnako ako je nízky výskyt takýchto diel (ukážky v Tab. 2). Na základe uvedeného máme dôvod sa domnievať, že začlenenie osobných knižníc do Eparchiálnej knižnice si vyžaduje revíziu. Ako ukážku vyberáme napríklad diela od Joanika Baziloviča (v prameni ako Joanik Basilovics, Basilovits), Jána Čaploviča (Csaplovics), kazateľa a apologéta Alexandra Máčaja (Maczay, Maczai, Maczaiko, 1664–1722) cez jeho zbierku kázni či Petra Aleksejeva (Aleksyev). Mená autorov a diela neboli uvádzané v rovnakej forme. Počet exemplárov niektorých doložených diel sa menil a k roku 1995 ich zachovanie dokladá posledný výskyt.

Autor	Dielo	Osobná knižnica	Výskyt r. 1853	Výskyt r. 1875	Výskyt r. 1897	Výskyt r. 1942	Výskyt r. 1995
P. Aleksejev	Prodolženie Cerkovnago slovaria/slovarja... Moskva 1779	G. Tarkovič	N	sign. 2576 (2 zv.)	sign. 2986 (2 zv.)	sign. 2986	sign. 2986/I
P. Aleksejev	Dopolnenie/Dopolnenje k Cerkovnomu slovariu/slovarju... Moskva 1776	G. Tarkovič	N	N↑	N↑	N↑	sign. 2986/II
J. Bazilovič	Brevis notitia foundationis Theodori Koriatovics/Koriantovics Košice 1799	M. Beňo	N ⁸¹	A↓	A↓	N	N
J. Bazilovič	Brevis notitia foundationis Theodori Koriatovics. Košice 1799 – 1806, 6 partes	G. Tarkovič	N	sign. 4104 (8 exempl., 2 diely, (1–16))	sign. 1222 (2. IV zv., 6 exempl.) ⁸²	sign. 1222 (1 zv.) ⁸³	sign. 1222 (1 zv.) ⁸⁴
J. Čaplovič	Slavonien und cum Theil Croatien... Pešť 1819	G. Tarkovič	N	sign. 3345 (2 zv.)	sign. 2434 (2 zv.)	sign. 2434 ⁸⁵	sign. 2434 ⁸⁶

⁷⁷ Knižnica Mateja Beňa, c. d., s. 8. Miesto uloženia originálu katalógu neuvedené.

⁷⁸ Vieme, že súpis sa zachoval vo viacerých exemplároch, okrem AGAP, Fond GBP, Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 491, na chrbte dokumentu nalepený štítok s č. 232, aj v ŠVKPO, sign. HD 34.

⁷⁹ Konštatoval to i J. Repčák (1966); Knižnica Gregora Tarkoviča, c. d. 111, [3] s.

⁸⁰ Knižnica Gregora Tarkoviča, c. d., s. 3, 9, 111. Na konci príloha s 21 dokumentmi, ktoré sa v knižnici nezachovali. Domenová, M. – Oľšavská, G.: „Catalogus Librorum“ Gregora Tarkoviča z roku 1841, c. d., s. 125. Najmladší zaevidovaný dokument je z r. 1843 (?).

⁸¹ Eviduje sa len *Imago vitae Monasticae*, sign. 1668.

⁸² Ako *Notitia foundationis...* Košice, 1804, sign. 1222.

⁸³ Ide o diel vydaný v Košiciach, 1804.

⁸⁴ Malo ísť o vydanie v Košiciach 1799, časť 1–3 v 3 zv. Podľa odovzdávacieho protokolu z roku 1995 je poznámka o existencii 1 zv. Podľa lístkovnice dielo zachované pod sign. 1222, 8221, 10153.

⁸⁵ Ako *Slavonien und Kroatien*. Pešť, 1819.

⁸⁶ Ako *Slavonian und tum Theil...* Pešť, 1819, Tomus 1–2, počet zv. bol 2.

-	Leiturgikon si jest/ Služebnik soderžašč v sebi po činu... Lvov (1780)	G. Tarkovič	N	N	N	N	N (iné vydanie sign. 7758 ⁸⁷)
A. Máčaj	Panes primitiarum aneb chleby prwotjn. Trnava 1718	G. Tarkovič	N	N	sign. 2905, 3894, 4861 (3 zv./3 exempl.) ⁸⁸	sign. 2905, 4861	sign. 2905, 4861

Tabuľka 2. Ukážka otázneho výskytu zaradenia titulov z knižnice M. Beňa a G. Tarkoviča do fondu Eparchiálnej knižnice v Prešove⁸⁹

Ani jeden z nich (G. Tarkovič, M. Beňo) nevlastnil, a ani nedal do Eparchiálnej knižnice svoje dielo, príp. dielo od A. Duchnoviča. G. Tarkovič vlastnil J. Praya – Historia regum Hungariae stirpis Avstricae (Budín, 1799), ktorá sa dostala do Eparchiálnej knižnice (skôr?) a dodnes je titul zachovaný len v jednom exemplári, t. j. najskôr sa jeho kniha do biskupskej knižnice vôbec nezaradila. Beňo aj Tarkovič vlastnili prácu Brevis notitia... od cirkevného historika, protoigumena Joanika Baziloviča (Joannik Basilovits, Bazilovics, 1742–1821), pričom dodnes sa dielo zachovalo len neúplne. Ak sa dokumenty stali súčasťou Eparchiálnej knižnice, vidno, že knihy neboli skatalogizované hneď (1829, 1846), možno ani v priebehu pár rokov a nemuseli sa stať ani súčasťou Eparchiálnej knižnice. Dané exempláre mohli byť do fondu získane inou formou akvizície.

Reálnejšie a funkčnejšie sú knižničné rukopisné katalógy zachované od 2. polovice, resp. konca 19. storočia (na čo poukázali aj vyššie uvedené tabuľky). Na ich základe analýzou i metódou sondy poukážeme práve na problematiku budovania knižnice. Zo súdobých katalógov, ktoré sa zachovali i fyzicky a majú aj relevantnejšiu hodnotu, je 5. katalóg z roku 1853 (Catalogus nominalis et realis) vedený v rokoch 1852/53.⁹⁰ Zostavil ho Peter Schirilla, ktorý bol aj archivárom, kustódom. Podľa J. Repčáka zachytil 2 456 diel.⁹¹ Podľa výskumu M. Domenovej a komparácie signatúr sa počet mohol modifikovať a navýšiť, a to aj na základe najvyšších doložených signatúr v rukopisnom katalógu (ako sign. 2588?). Schirillov katalóg sa delí na dve časti (obe zviazané spolu v 1 knihe), prvá predstavuje menný katalóg, druhá delí dokumenty do skupín podľa jazyka dokumentu. Obe časti v plnej miere nekorešpondujú, obsahujú škrtý bez bližšieho vysvetlenia a dokonca zmenu – prepísanie signatúr. V tomto katalógu už evidujeme dielo A. Duchnoviča.⁹² Pre bádateľov má orientačnú hodnotu aj 2. časť, kde sú vyčlenené diela (Opera) v jednotlivých jazykoch (rečiach), v ktorých boli napísané (vytlačené). Okrem latinčiny, nemčiny a maďarčiny sa osobitne vyčlenil slovenský, český, poľský jazyk (7 diel), ďalej ruský, ukrajinský, chorvátsky jazyk (35 a 6 doplnkov), francúzsky, taliansky, rumunský jazyk, v dodatkoch i diela v rusínčine, no potrebné je záznamy križovo skontrolovať s prvou časťou katalógu.

Ďalší, už 6. katalóg sa datuje cca do roku 1875 (Index Bibliothecae), a to na základe zapísaných prírastkov. Delil sa podobne na dve časti, prvá obsahuje záznamy radené podľa autorov,

⁸⁷ Leiturikon sirič služebnik soderžaš v sebi po činu... Peremyšl, 1840. Exemplár je defektný.

⁸⁸ Pod Chleby prvotin. Kázne. Trnava, 1718.

⁸⁹ N – nie je, A – áno, sign. – signatúra, zv. – zväzok, exempl. – exemplár.

⁹⁰ Bibliothecae Kovatsiano-diocesanæ Eperiesiensis Catalogus nominalis et realis per Petrum Schirilla bibliothecarium 1852/3 deductus, bez sign. Analýza prameňa dostupná v Domenová, M.: Eparchiálna knižnica k roku 1852/1853 podľa Petra Schirilla (k problematike obsahu a rekonštrukcie fondu). In Coranič, J. (zost.): Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí. Prešov: GTF PU, 2022, s. 65-82.

⁹¹ Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 246, 253.

⁹² Ep., sign. 516 – pričom šlo o Duchnoviča (Extractus Juris Canonici...), najskôr Corpus Juris, In Compendio exhibens... (2 zv. Prešov, 1847).

abecedne. Druhá časť je usporiadaná systematicky (následne v skupinách abecedným princípom). Celkovo eviduje cca 4 650 diel. Vieme ho doložiť fyzicky aj dnes,⁹³ poukazuje na fakt, že nie všetky dokumenty sa spracovali hneď po ich akvizícii. Autori ani duplikáty ich diel nemuseli byť evidovaní pri sebe, ani pod rovnakou signatúrou. Nám bol dostupný počas výskumu aj 7. katalóg, resp. jeho 1. časť (I. Catalogus Bibliothecae),⁹⁴ ktorý zostavil Ján Turkiňák (Turkinyák) v roku 1897,⁹⁵ na predtlačenom formulári (hlavička v maďarskom jazyku), šlo o menný katalóg. Má lepšiu výpovednú hodnotu. Signatúry skatalogizovaných dokumentov sa v ňom zastabilizovali.

Nateraz verejnosti ostáva neznámy katalóg knižnice z roku 1942 (Biblioteca diocesana Prešov Katalog), ide o abecedný menný katalóg,⁹⁶ ktorý bol tým relevantným, vďaka ktorému sme prekle-nuli pomôcky z 19. storočia a mohli ich porovnať s poslednými, ktoré dnes bádatelia používajú.⁹⁷ Má provizórny charakter, zachytil dokumenty do sign. 7500, t. j. cca o 3 000 dokumentov viac ako katalógy z 19. storočia (hl. od Turkiňáka). Zostavený bol z rukopisných lístkov, ktoré sa v Epar-chiálnej (diecéznej) knižnici v Prešove našli.⁹⁸ Hoci boli neúplné a nie veľmi presné, poslúžili pre vznik pomôcky – katalógu, ktorý mal následne slúžiť pre usporiadanie knižnice. Okrem toho sa z neho dozvedáme, že od roku 1935 sa spracovali knihy – nové prírastky, duplikáty sa vyradili a nahradili novými dielami. Nahradili sa aj stratené knihy,⁹⁹ čo nám naznačuje stav knižnice, spracovanie a ďalšie zmeny v existencii dokumentov, ako aj ich ďalšie (pre)signovanie, ktoré sa stalo už stabilnejším. V roku 1942 boli skatalogizované knihy pod sign. 6241–6660. Katalogizačné lístky (dnes nám nedostupné) obsahovali aj popisy príväzkov a odkazovali na seba.

Dôležitá skutočnosť v dejinách gréckokatolíckej cirkvi (v čase jej likvidácie komunistickým režimom), ako aj Eparchiálnej knižnice je skutočnosť z roku 1961. V danom roku vznikla dohoda ŠVK v Prešove¹⁰⁰ a pravoslávneho biskupstva, pričom ŠVK v Prešove prevzala do depozitárnej správy fond Eparchiálnej knižnice, ktorá ostala v pôvodných priestoroch.¹⁰¹ Odborní zamestnanci začali s revíziou i spracovaním knižnice. Výstupom je lístkovnica (katalóg), ktorá je dodnes v ŠVK Prešove (no nie je úplná),¹⁰² v kópii (katalogizačné lístky) boli najskôr odovzdané eparchii a Matici slovenskej (dnes do SNK v Martine), ktorá mala na danej knižničnej činnosti a aktivitách podiel.

⁹³ Index Bibliothecae Diocesanae Eperiesiensis, bez. sign.; Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 251, 253. Fyzicky uložený v archíve. AGAP, fond. GBP. Bibliotéka, inv. č. 1274, č. kr. 2. Nesignovaný, nedatovaný, najskôr 19. storočie, v ňom rkp. register/excerpty na voľných listoch.

⁹⁴ Delený je na 3 časti/oddieľy: I. Incunabula (počet 29 jd.), II. Opera diversa, III. Opera russica (ruské, cca 471). Je spracovaný na lepšej úrovni.

⁹⁵ I. Catalogus Bibliothecae diocesano Kovatsianae Eperiesiensis nominalis anno 1897 deductus per Ioannem Turkinyák abs. Theologum, eviduje sa v AGAP. Blížšie Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 251-253. Aktuálne prebieha jeho výskum. Výsledky budú spracované v samostatnej štúdii. Nepoznáme nateraz jeho pokračovanie II. Catalogus Bibliothecae diocesano Kovatsianae Eperiesiensis numeralis anno Domini 1897 per Ioannem Turkinyák deductus. Malo by ísť o miestny katalóg, strohejší, na 1. mieste malo byť radenie dokumentov podľa signatúr, ktorý by umožnil komparáciu stavu k roku 1897. Ide o posledný nateraz známy historický katalóg zostavený knihovníkom eparchie.

⁹⁶ Pracovalo sa už podľa katalogizačných pravidiel (Tobolkove pravidlá).

⁹⁷ Katalóg sa momentálne nachádza v ŠVK v Prešove, je bez sign. Na jeho existenciu nás upozornil J. Šelepec.

⁹⁸ Zostavovateľ katalógu najskôr nepoznal všetky staršie katalógy.

⁹⁹ Biblioteca diocesana Prešov. Abecedný menný katalóg. 1942, strojopis, s. [3].

¹⁰⁰ V tom čase ŠVK v Košiciach – pracovisko Prešov. Fond Eparchiálnej knižnice sprístupňovala ŠVK. Fond bol obhospodarovaný vysunutým pracoviskom Matice slovenskej – ako historický fond. Repčák, J.: Diecézna knižnica v Prešove a jej katalógy, c. d., s. 262.

¹⁰¹ Zmienky sú dokonca o približne o 20 000 zv. kníh. Štátna vedecká knižnica v Prešove 1952–2002, s. d., s. 7. Počet je vysoký, podľa iných zdrojov – napr. štatistických sa knižničný fond k roku 1909 odhadoval na 11 165 zv., k roku 1912 na 11 530 zv. (podľa Magyar Minerva), v roku 1932 na 12 000 zv. Údaje nekorešpondujú, ale sú reálnejšie. Potrebný je ďalší výskum, katalógy z 1. polovice 20. storočia nepoznáme. Pramene sa zhodujú v tom, že návštevnosť knižnice bola nízka, usporiadanie bolo nevyhovujúce.

¹⁰² Na oddelení historických knižničných fondov, študovňa starých tlačí. Lístkovnice sú v strojopise. Spracované boli zamestnancami vedeckej knižnice, dokumenty majú okrem sign. v podobe číslíc uvedené „MS-Pr. Ep.“

V roku 1995 došlo k delimitácii majetku, ukončeniu správy zo strany ŠVK, vlastníkom dokumentov sa stala gréckokatolícka cirkev, ktorá od tohto času zodpovedá za správu, spracovanie, uloženie i sprístupňovanie dokumentov. Odovzdávací protokol ŠVK obsahoval 10 222 záznamov. Celkovo sa počet knižných jednotiek tejto historickej cirkevnej knižnice odhadoval na 15 000 zväzkov,¹⁰³ a teda spracovali sa aj nové (ďalšie prislúchajúce) tituly z Eparchiálnej knižnice v Prešove. Tento dokument považujeme za posledný, jediný úplný a pre bádateľov slúži ako základná orientačná pomôcka, ktorú odporúčame používať aj dnes. Danú skutočnosť možno doložiť na niekoľkých ukázkach výskytu diel viacerých osobností. Zo strany SNK, ktorá vedie ústrednú evidenciu historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov (HKD a HKF) nám bolo potvrdené, že zo strany cirkvi bol pokus o zaradenie Eparchiálnej knižnice do tejto ústrednej evidencie v roku 2005, pričom proces nebol uzavretý. Kontaktná osoba za gréckokatolícku cirkev (p. Zima) uvádzala knižnicu pod názvom Eparchiálna knižnica. Ako zoznam dokumentov fondu použila najskôr ten, ktorý jej bol dostupný po reštitučnom konaní, obsahoval 10 222 knižničných signatúr (záznamov).¹⁰⁴

Ani u P. Schirillu (1853), ani u J. Turkiňáka (1897) sme nenašli žiadne dielo napríklad od Tarkoviča, Beskida či Bradáča. Alexander Duchnovič sa vyskytol u Schirillu, no záznam (sign. 516) bol preškrtnutý. V dodatkoch pri rusínskom jazyku napríklad evidujeme diela Pozdravlenije Rusinov' na god' 1853 (pod sign. 2451, 1 zv.), Chlib duši (resp. Chlib duši ili nabožnyja molitvy i pjesni vos-točnyja cerkvy pravoslavnych chrystian, 1851(?), sign. 2454), divadelnú hru Dobrodětel' prevyšajet' bogatstvo (sign. 2452). Dnes ich vieme priradiť k Duchnovičovi, no jeho meno pri dielach uvedené nie je, podobne je to aj pri iných záznamoch, takže bádatelia sa musia zamerať na vlastný stav vednoodborového poznania, aby sa vedeli zorientovať. Diela však v Eparchiálnej knižnici v Prešove po vyše 100 rokoch fyzicky nenachádzame. J. Turkiňák evidoval diela A. Duchnoviča. Nateraz vieme identifikovať dve diela, pričom šlo aj o rukopis Pravila monašeskija (pod sign. 2816), to sa napríklad zachovalo dodnes. Ak by sme diela A. Duchnoviča overili v dostupných pomôckach z 20. storočia, k roku 1942 sa A. Duchnovič vyskytol 6x, z toho šlo o štyri tlače, dva rukopisy. V roku 1995 bol stav najreálnejší a k dnešku je znovu len orientačný. Diela uvádzame v tabuľkovej časti tak, ako ich evidovali pomôcky (Tab. 3). Časť diel teda nepoznali (alebo považovali za stratené) už knihovníci v polovici 20. storočia. Signatúry pridelené v tomto období sú platné aj v súčasnosti,¹⁰⁵ o ich zmene nemáme informácie. Fyzické zachovanie dokumentov je potrebné overiť na mieste.

Názov	Vydanie, rok, forma	Výskyt r. 1853	Výskyt r. 1875	Výskyt r. 1897	Výskyt r. 1942	Výskyt r. 1995
Zapisnyk knigy/knigi	m. m., b.r., rkp	N	sign. 4257 (4 zv.)	sign. 6 (3 zv.)	N	N
Corpus Juris, In Compendio exhibens... Pars I. Corpus Juris, In Compendio exhibens... Pars II., Eperjessini 1847	Prešov 1847	N	sign. 2484 (2 zv.) ¹⁰⁶	N	N	sign. 3621/I., 3621/II., 8263 (1. aj 2. diel) a 9764 (1. aj 2. diel) ¹⁰⁷
Sokračšennaja gramatika pismenago russkago jazyka	Budín 1854	N	N	N	sign. 7080	sign. 7080 (Budín 1853)

¹⁰³ Stav približne k roku 1956, keď sa prestala Eparchiálna knižnica budovať.

¹⁰⁴ Za konzultáciu ďakujeme p. Mgr. Janke Cabadajovej zo SNK v Martine.

¹⁰⁵ Pokiaľ došlo k zmene, tak zo strany majiteľa – cirkvi, príp. povereného zamestnanca.

¹⁰⁶ Najskôr Corpus Juris/: Leges Hungariae :/ Prešov, 1847.

¹⁰⁷ Posledné dokumenty neboli v čase výskumu fyzicky na mieste.

Chronologica historica dioecesis Eperjesiensis. Pars I./ Chronologica Hist. almac.	Prešov 1846, rkp.,	N	N	5255 (2 zv./2 exempl.) ¹⁰⁸	sign. 5255	sign. 5255 ¹⁰⁹
Chľeb duši/Chlieb duši	Peremyšľ 1885	N	sign. 2454	N	sign. 6903	sign. 6903
Istoriya prjaševskoj eparchii	S.Peterburg, 1877	N	N	N	sign. 6503	sign. 6503
Jus canonicum/canonicum	Prešov 1847	sign. 516 (2 diely v 1 zv.) ¹¹⁰	sign. 3056 (1 zv.) ¹¹¹	sign. 3621 (I.-II., 4.II/5 exempl.)	sign. 3621, 4488	N ¹¹²
Pravila monašeskija	b.m., b.r., rkp.	N	sign. 3926 (1 zv.) ¹¹³	sign. 2816 (1 zv.)	sign. 2816	sign. 2816

Tabuľka 3. Výskyt vybraných diel A. Duchnoviča z katalógov 1853–1995¹¹⁴

Aby informácia o vývoji knižnice, existencii dokumentov a zmene signatúr bola doložená aj cez iné ukážky vo vybraných katalógoch samotnými knihovníkmi, uvádzame ďalšie diela v tabuľke (Tab. č. 4). Vybrali sme odbornej verejnosti známe mená, spojené aj s gréckokatolíckou cirkvou, ako kňaz Andrej Baluďanský (Balugya/ánszky, Baludjansky, Baludjanskij, Balugyánszky), cez iné dielo spomenutého Joanika Baziloviča (Ján, Joanik Basilovics, Bazilovics, Basilovits), Jána Fogarassyho, Michala Lučkaja (Lucskay), Viktora Ladomérskeho (Ladomérszky), prípadne šlo o literátov, jazykovedcov, pedagógov, historikov či polyhistorov aj inej konfesie, ako Ján Rezik (Rezsik), Martin Sentiváni (Szentivanyi), Anton Sirmaj (Szirmay) – pri ktorom vidno nedôslednosť zápisu názvov diel s podobnou témou, Michal Oľšavský (Olsavszky), Ľudovít Štúr (Stur), František Ladislav Čelakovský, František Palacký, František Karol Palma, Pavol Jozef Šafárik (Šafařik, Šafařjk), František Víťazoslav Sasínek (Viktor, Fraňo, dokonca ako Šašínek) či Adolf Dobriansky (Dobrijanskij, Dobránsky). Hoci vtedy ako aj dnes šlo o známe diela a autorov, badať variabilitu ich zápisu (meno/priezvisko autora, názov – resp. incipit diela), čo je determinantom pre ich priebežnú i dnešnú identifikáciu. Orientačnými bodmi boli miesto a rok vydania tlače – ak boli uvedené. Niektoré z prác sa evidujú vo viacerých exemplároch či zväzkoch, niektoré dnes nevieme fyzicky doložiť.

Autor	Dielo	Výskyt r. 1853	Výskyt r. 1875	Výskyt r. 1897	Výskyt r. 1942	Výskyt r. 1995
A. Baluďanský	Istoria cerkovnaja. Viedeň 1851	N ¹¹⁵	sign. 3820 (1 zv.)	N ¹¹⁶	sign. 3141	sign. 3141

¹⁰⁸ Ako historia dioec. Eperjs. Manuscriptum, 1846.

¹⁰⁹ V listkovnici je aj: Historia Capituli Eperjessiensis Liber 1. De dundatione in Geneze Prešov 1864 (?), rkp., sign. 7271.

¹¹⁰ Najskôr toto dielo – ako Extractus Juris Canonici, záznam preškrtnutý.

¹¹¹ Ako Corpus juris kanonici/canonici. Prešov, 1847.

¹¹² Najskôr ide o Corpus Juris...

¹¹³ Ako Pravila monašeskija (manuskript).

¹¹⁴ N – nie je, sign. – signatúra, zv. – zväzok, rkp. – rukopis, exemp. – exemplár. Stav výskumu k roku 2021: Domenová, M.: Alexander Duchnovič. Chronologica Historia almae Dioecesis Eperjessiensis... 1., c. d., s. 28-33. Nadviazala na výskum výskytu jeho diel podľa dostupných pomôcok v Prešove. Domenová, M.: Alexander Duchnovič a jeho tvorba: (fragments súdobého diela v historických knižniciach mesta Prešov). In Martin, J. (ed.): Obraz východného Slovenska na Zakarpatskej Ukrajine a Zakarpatskej Ukrajiny na východnom Slovensku v 17. až 20. storočí. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017, s. 39-70.

¹¹⁵ Nateraz len Balugyanszkij – Historia Ecclesiastica, 1. tom., exempl. 2., sign. 2082. Celý záznam preškrtnutý.

¹¹⁶ Nateraz len Historia religionis. Košice, 1842, sign. 4680, 4 zv., 3 exempláre.

A. Baluďanský	Egyházi története/ Történet./történetirat. Prešov 1846	N	sign. 3050	sign. 4850	sign. 4850	sign. 4850
J. Bazilovič	Imago vitae monasticae. Košice 1802	sign. 1668 (1 zv.)	sign. 4105 (4 zv.), sign. 1668 (1 zv.)	sign. 1221 (5 z./5 exemp.)	sign. 1221	sign. 1221
F. L. Čelakovský	Mudroslovi/ Mudroslovy národa/ narodu slovanského v příslovích. Praha 1852 ¹¹⁷	N	sign. 4615 (1 zv.)	sign. 2861 (1 zv.)	sign. 2861	sign. 2861
A. Dobriansky	Gramatika cerkovno- slavjanska. Przemyśl 1857	N	sign. 3409 (1 zv.)	N	N	N
J. Fogarassy	Historia Fundatoris Bibliothecae Dioecesanæ Joannis Bapt. Kovats Agriensis, Viedeň 1833 (Manuskript)	N	sign. 1833 (1 zv.)	sign. 1713 (1 exemp.)	sign. 1713	sign. 1713
M. Lučkaj	Gramatica Slavo- Ruthena. Budín 1830 Budín 1730	N	sign. 3325 (zv. 1) sign. 4394 (1 zv.)	sign. 1561 (2zv./2 exempl.) ¹¹⁸	N	N
V. Lodoméřsky	Historia rubri-claustri/ Rubi-Claustri. Manuscriptum. 1875	N	sign. 4654 (1 zv.)	sign. 3169	sign. 3169	sign. 3169
M. Olšovský	Szerelet/Szeretet kötele/ kotele a napkeleti és nyugati egyház között. Pécs 1751/b.r.	N	sign. 4100 (1 zv.)	sign. 3983 (1 zv.)	sign. 3983	sign. 3983
F. Palacký	Dejini národu českého. Praha 1848	N	sign. 4623 (1 zv.)	sign. 2868 (8 zv.)	sign. 2868	sign. 2868 (Dl. I/1,2, III/1,2, IV/1,2, V/1,2–8 zv.)
F. K. Palma	Notitia rerum hungaricarum. Trnava 1770	sign. 254 (1 zv.), sign. 473 (3 zv.), sign. 556 (3 zv.) ¹¹⁹	sign. 4379 (1 zv.)	sign. 2958, 3052 (3/ III zv., 3 exempl.)	sign. 3052, sign. 2958 (z r. 1775)	sign. 3052 (z r. 1770, P. 2, 3–3 zv.), sign. 2958 (z r. 1775, P.1-3, 3 zv.)
J. Rezik	Teatrum Eperiessense /anno 1867 (manuscriptum)	N	sign. 3059 (1 zv.)	sign. 3884 (1 zv.)	sign. 3884	sign. 3884
P. J. Šafárik	Starožitnosti slovenské/ slovanské. Praha 1837	N	sign. 3910 (2 zv.), sign. 4633 (1 zv.)	sign. (1218 I-II zv./2 exempl.)	sign. 1218	sign. 1218 (2 zv.)

¹¹⁷ K roku 1875 ako Murdoslovy národa slovenskeho. Praga, 1852.

¹¹⁸ K r. 1995 je pod sign. 1561 dielo Lutskey, M.: Grammatica slavo ruthena. Budín, 1830, no v čase revízie nebol na mieste – chýbal.

¹¹⁹ V tomto katalógu miesto a rok vydania neboli uvedené.

P. J. Šafárik	Slovansky národopis. Praha 1842	N	sign. 4293 (1 zv.)	3597 (1 zv.)	sign. 3597	sign. 3597
F. V. Sasinek	Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska. Skalica 1861	N	sign. 3991 (3 zv.)	N	sign. 1296 (I. – III., z r. 1867-68)	sign. 1296 (Z. 1-3, 3 zošity r. 1867-68)
F. V. Sasinek	Dejiny Kráľovstva/ Kraľovstva Uhorskeho. B. Bystrica 1869 -/- B. Bystrica 1889	N	sign. 3992 (3 zv.), sign. 4336 (5 zv.)	N	sign. 6792 (no Martin 1869), sign. 1339 (B. Bystrica 1870)	sign. 6792 (B. Bystrica 1869-71, 5 zoš.), sign. 1339 (B. Bystrica 1870, diel 1.)
F. V. Sasinek	Dejiny drevnych narodov na zemi/územi terajšieho/terajšieho uhorska. Skalica 1867	N	sign. 3993 (1 zv.), sign. 4627 (1 zv.)	sign. 2880 (2 zv./2 exempl.)	sign. 2880	sign. 2880 (2 zv.)
E. Štúr	Slavjanstvo i Mir. buduščevu /Славянство и мир. Moskva 1867	N	sign. 3194 (1 zv.)	sign. 3146 (1 zv.)	sign. 3146	sign. 3146
E. Štúr	Nauka řeči slovenskej. Bratislava 1846	N	sign. 4335 (1 zv.)	sign. 1514 (1 zv.)	sign. 1514	sign. 1514 ¹²⁰
M. Sentiváni	Motiva [quingaginta] pro Religione Katholica praeeligenda/ Motiva quingaginta. Jáger 1782 Motiva [quingaginta] ad praeeligendam rom. cath. Religionem. Jáger 1756	sign. 177 (1 zv.), sign. 1198 (1 zv.)	sign. 177 (1 zv.) sign. 467 (1 zv.)	sign. 3482 (2 zv./2 exempl.) sign. 2142 (1 zv.)	sign. 3482 sign. 2192	sign. 3482 sign. 2141 ¹²¹
A. Sirmaj	De Comitatu Zemplénensi	sign. 390 (1 zv.), 2867 (1 zv.)	sign. 390 (1 zv.), 1867 (1 zv.)	sign. 5136 (1+1/část) ¹²²	sign. 5136 ¹²³	? sign. ¹²⁴ 5145, 5136, ¹²⁵ 3467 ¹²⁶ (2 zv.)
A. Sirmaj	Hungaria in parabolis	sign. 255 (1 zv.)	sign. 255 (1 zv.)	sign. 5134 (3 zv./3 exemp.) ¹²⁷	sign. 1807, 5134	sign. 5134 (2 zv., Budín a 1804 a 1807) ¹²⁸

¹²⁰ V r. 1995 nebola na mieste. Aktuálny stav existencie knihy sme neoverovali.

¹²¹ Signatúra doplnená cez lístkovnicu.

¹²² Najskôr Notitia topographica et historica Comitatus Zemplin. Budín, 1803.

¹²³ Ale ako Notitia comitatus Zemplén topographica et historica. Budín, 1803.

¹²⁴ Diela zaevidované ako: Notitia politica, historica... Pešť, 1805, ... typographica, polit. Budín, 1805, ... Historica comitat... Budín, 1804; Notitia historica, politica... Košice, 1798.

¹²⁵ Podľa lístkovnice: Notitia historica comitatus Zempléniensis... Budín, 1804, sign. 5136 priv.; Notitia topographica, politica incluti comitatus Zempléniensis... Budín, 1803, sign. 5136.

¹²⁶ Podľa lístkovnice ide o Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferum comitatus Zempléniensis... Košice, 1798.

¹²⁷ Vydanie: Budín, 1807.

¹²⁸ V lístkovnici ako sign. 5134 (Budín, 1804), sign. 5134b (Budín, 1807).

A. Sirmaj	De/Notitia montibus/ montium viniferis/ viniferorum Comitatus Zempléniensis Zempléniensis Comitatus montium nolitiae. Košice 1798	sign. 1729 (+ fascik.)	sign. 1729(1 zv.) sign. 3453 (1 zv.)	sign. 3465 (4 zv./4 exempl.) ¹²⁹	sign 3467, 4206 ¹³⁰	sign. [3467 (2 zv.) ¹³¹] [10132 ^{132?}]
A. Sirmaj	... Ugocsensis Comitatus notitia. Pešť 1805	N	sign. 3543 (1 zv.)	sign. 5135 (2 zv./2 exempl.) ¹³³	? sign. 5135 ¹³⁴	N (sign. 5138! ¹³⁵)

Tabuľka 4. *Existencia vybraných diel z Eparchiálnej knižnice v Prešove v 19.–20. storočí*¹³⁶

Zaujímavosťou bolo niekoľko rukopisov. Fogarassyho rukopis k vzniku a dejinám knižnice by sa mal – ako jeden z mála – zachovať dodnes, podobne ako rukopis V. Ladomérskeho o dejinách Červeného kláštora.¹³⁷ Opačným prípadom sú diela od A. Duchnoviča. V 50. rokoch 19. storočia sa v knižnici evidoval aj zápisník A. Duchnoviča – 4 exempláre, dnes ho nepoznáme, nevylučujeme, že šlo o jeho dejiny eparchie, možno aj o iné biograficky ladené texty. Nejednotnosť záznamov názvov, príp. len ich častí, sme našli pri viacerých známych dielach iných osobností, čo uvádzame v tabuľke (typickým príkladom je A. Sirmaj). Dokumenty evidujeme pod rôznymi signatúrami aj vo viacerých exemplároch (v istom období). Pri výskume sa ukázala relevantnosť katalógu od J. Turkiňáka (1897). Signatúry, ktoré prideliť dokumentom, sa vyskytujú už aj v mladšom období a knihovníci ich nezmenili, pokiaľ sa dokument zachoval. Počas výskumu sme skutkový stav (cez pomôcky) vybraných titulov overovali v odovzdávacom protokole (1995) a lístkovnici dostupnej v ŠVK v Prešove. I medzi nimi vidíme menšie rozdiely. K niektorým dokumentom sme nenašli katalogizačné lístky, niektoré tlače chýbali – neboli na mieste už v roku 1995. Len návrat ad fontes dokáže alebo vyvráti reálne fyzické zachovanie titulov v Eparchiálnej knižnici v Prešove v súčasnosti podľa posledných známych signatúr.

Záver

Ako vidno, kvalita dostupných katalógov je rôzna, chýba často miesto a rok vydania tlače, čo sa odrazilo aj pri exkurze a poukazaní na hľadané mená, diela. Mená autorov sú nepresné (variabilné, neúplné, niekedy v genitíve singuláru, príp. je uvedená iba iniciála), názvy sú neúplné – skrátené i modifikované (prípadne incipit). Za záznamami radenými podľa abecedného princípu bývajú dodatky (dopisovanie najnovších prírastkov) atď.

¹²⁹ Vydanie Košice, 1798.

¹³⁰ Ako Notitia montium viniferorum Cottus Zempliniensis. Košice, 1798.

¹³¹ V lístkovnici ako Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferorum comitatum Zempleniensis... Košice, 1798.

¹³² V lístkovnici ako: [Descriptio Montium viniferorum Provinciae Zempléniensis...], b. m., b. r. – defektný výtlačok, sign. 10132.

¹³³ Ako Notitia Comitatus Ugochensis. Pešť, 1805.

¹³⁴ Ako Notitia comitatus Ugochiensis. Pešť, 1805.

¹³⁵ Signatúra doplnená podľa lístkovnice. Dielo ako Notitia politica, historica, topographica incliti comitatus ugochiensis... Pešť, 1805. Podľa odovzdávacieho protokolu pod sign. 5138 je uložené iné dielo, a to Pollák, J.: Renan és az Martin Georg Kovachich. Budín, 1806.

¹³⁶ N – nie je, sign. – signatúra, zv. – zväzok, rkp. – rukopis, exemp. – exemplár, zoš. – zošit, fascik. – fascikel.

¹³⁷ Domenová, M.: K neznámemu rukopisu Viktora Ladomérskeho „Krátká história Červeného Kláštora s dodatkom o kláštore vo Vranove nad Topľou z r. 1875“. In: Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove, 2011, roč. 6, č. 1, s. 132-165. Dostupné z: http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_1_2011.pdf

Fond dnes uzavretej (t. j. už nebudovanej) historickej Eparchiálnej knižnice v Prešove je veľmi zaujímavý po svojej obsahovej, tematickej i žánrovej stránke. Obsahuje početné diela nielen z oblasti náboženstva, teológie, ale aj iných humanitných a spoločenských vied, osobností najmä 18.–19. storočia. Nielen mecén J. Kováč do nej dal zaujímavé diela, ale aj knihovníci v rámci akvizície a darov získavali diela, ktoré mohli v praxi čítať, študovať jej používatelia. Nachádzame v nej zaevidované unikátne diela – hl. inkunábuly, postinkunábuly a rukopisy, napríklad v cyrilike, ktoré sa stávajú predmetom opakovaného výskumu.

Historické katalógy slúžia dnes skôr na rekonštruovanie budovania knižnice, preferencií, odrážajú skutkový stav pre ten-ktorý rok (vyhotovenia katalógu). Výskum preukázal nielen spracovanie, ale aj atypické presignovávajúce už v inom – staršom katalógu spracovaných dokumentov, čo spôsobuje komplikácie nielen pri celkovej rekonštrukcii knižničného fondu, ale aj pre bádateľov, ktorí sa odvolávajú na staršie pomôcky, sekundárne zdroje, hľadajú tituly, ktoré už knihovníci eparchie a odborní zamestnanci inej knižnice v 20. storočí na biskupstve nenašli. Na dokumentoch nachádzame len jednu signatúru – tú poslednú (korešponduje so stavom z roku 1897, 1942 alebo 1995). Rovnako boli dokumenty Eparchiálnej knižnice v Prešove označené pečiatkou až v 20. storočí. Nevylučujeme, že to bolo zo strany ŠVK, čo dnes umožňuje ich identifikáciu.

Minulý i súčasný stav knižnice je výsledkom vývoja, ale aj prístupu jej vlastníka. Možno konštatovať, že relevantnými prameňmi pre bádateľov ostávajú najnovšie knižničné pomôcky až z (2.) polovice 20. storočia, ktoré neboli vyhotovené zamestnancami eparchie, v podobe lístkovnice a odovzdávacieho protokolu (1995). Z historických katalógov má výpovednú a dokumentačnú hodnotu najmä Turkiňákov katalóg (1897). Neznamená to však, že všetky dokumenty v nich zaevidované (tlače, periodiká, rukopisy) sa v Eparchiálnej knižnici v Prešove reálne zachovali do roku 2024, dnes už v iných priestoroch, kam bol fond presťahovaný. Na túto otázku odborného spracovania a sprístupňovania odpovie aktuálny majiteľ a správcovia knižnice.¹³⁸

Biblioteka Eparchialna w Preszowie i problematyka jej rekonstrukcji (od katalogów do zbiorów lub poszukiwania Duchnowiça...)

Marcela Domenová

Zajmowano się już historią Biblioteki Eparchialnej (Diecezjalnej, Kováčovej) w Preszowie. Badacze opracowują zachowane dokumenty pochodzące ze zbiorów tej biblioteki kościelnej, jeżeli wiedzą czego i gdzie szukać. Artykuł jest próbą przedstawienia problematyki rekonstruowania biblioteki, jej zasobów: od gromadzenia zbiorów, przez ich segregowanie, po ewidencję dokumentów. Materiałami źródłowymi są katalogi z różnych okresów oraz dawne pomoce bibliotekarskie (1819–1942, 1995). Mają one różną wartość merytoryczną i historyczną. Biblioteka była kilkakrotnie reorganizowana, a zatem nie jest pewne, że znajdziemy to, czego szukamy. Młodsze katalogi zawierały nowe dodatki do dokumentów, ale także zmieniały sygnatury starszych prac. Przedstawiamy ten fakt na przykładzie kilku prac autorów zajmujących się historią i językoznawstwem. Pomimo to, dostępne materiały są podstawowymi pomocami narzędzia rozwoju biblioteki (w roku powstania katalogu), ułatwiającymi orientację również w dziedzinie badań slawistycznych, rękopisów i druków (cerkiewno)słowiańskich, dzieł wybitnych postaci, a także badania stanu ich zachowania. Przykładem jest postać A. Duchnowiça, która w ostatnim czasie ponownie stała się przedmiotem zainteresowań slawistów (ukrainistów, rusinistów). Na tym przykładzie można w sondzie wykazać, jakie było zainteresowanie twórczością autora za jego życia, jej wpływ na współczesność oraz stan zachowania jego dorobku w kontekście języka, tematyki i badanej historii eparchii. Ważnymi pomocami dla Biblioteki Eparchialnej, ułatwiającymi poruszanie się po historycznych zbiorach biblioteki, są te, które powstały mniej więcej w drugiej połowie XX wieku. Bibliotekarze zajęli się katalogiem J. Turkińaka (1897) i jeśli zachowały się zarejestrowane przez niego dokumenty, to nie zmienili sygnatur.

¹³⁸ Moje podakowanie patrí arcibiskupovi metropolitovi, zamestnancom AGAP, UK PU, ŠVK v Prešove za umožnenie vstupu do priestorov Eparchiálnej knižnice v Prešove, za možnosť bádania.